

South African Veterinary Association

Ditlilini Tsa mo Setšhabeng
Tsa go Alafa Diphologolo

Tsala ya gago e kgolo Se o tlhokang go se itse

Erna Klopper

South African Veterinary Association
Ditlilinki Tsa mo Setšhabeng Tsa go Alafa Diphologolo

Sponsored by

Tsala ya gago e kgolo

Se o tlhokang go se itse

E kwadilwe ke
Erna Klopper

E Kwaletswa

South African Veterinary Association
Ditlilini Tsa mo Setšhabeng Tsa go Alafa Diphologolo

Ditshwantsho le go rulaganngwa ga buka
Intoart - Annette Genis

ISBN
978-0-620-39239-6

Sponsored by

Ditlilini tsa Mokgatlo wa SAVA moSetšhabeng Tsa go Alafa Diphologolo

**“Mokgwa o setšhaba se
itshwarang ka one o lemogwa
ka tsela e se tshwarang
diphologolo tsa sone ka one”**

Mahatma Ghandi

MOKGATLHO WA AFORIKA BORWA WA GO ALAFA DIPHOGOLO (SAVA ka Seesemane)

Mokgatlo wa Aforika Borwa wa go Alafa Diphologolo o rotloetsa segolobogolo thata gore go dirwe ditiro tsa porofesene ya go alafa diphologolo.

DITLILINI TSA MOKGATLHO WA SAVA MO SETŠHABENG TSA GO ALAFA DIPHOLOGOLO

Dingaka tsa poraefete tsa diphologolo di ne tsa tlhoma Tlilini ya ntlha mo Setšhabeng ya go Alafa Diphologolo ya mokgatlo wa SAVA ka July 1998 kwa Port Elizabeth, e le go leka go thusa ba pele ba neng ba tlhokile lesego ka madi a gore ba direlwe ditiro tse di botlhokwa tsa go alafa diphologolo tsa bone ta mo gae. Ka April 2002 mokgatlo wa SAVA o ne wa tsaya boikarabelo jwa go nna motsereganyi wa porojeke eno mme letsholo la yone le ne la simololwa mo nageng yotlhe, le maloko otlhe a mokgatlo wa SAVA a neng a nna le seabe mo go lone.

Diphologotswana tsa mo gae le diphologolo tse di tlhagisang dijo di a boga ka ntlha ya botlhoka-kitso, go sa laole go tsala ga diphologolo le go sa thibeke malwetse a a di tshwaetsang. Go fopholediwa gore go na le mo e ka nnang dintša di le dimilione di le 6 mo Aforika Borwa fela, mme 85% ya tsone ga e kgone go bona ditirelo tsa go alafiwa ke dingaka tsa diphologolo. Ke bogologolo go ntse go itsiwe gore go tshwara diphologolo makgwakgwa go amana ka tlhamalalo le tirisadikgoka mo setšhabeng. Go dira gore diphologolo di kgone go alafiwa ke dingaka tsa diphologolo le go ruta bana go nna kutlwelebotlhoko, go dira gore ba bangwe ba kgone go tlhomogelwa pelo, ka go ba rotloetsa gore ba tlotle botshelo, ba nne le moya wa go amega ka ba bangwe le go tlhomogela botlhe pelo. Seno ke selo se se botlhokwa thata sa go aga setšhaba.

Tiro e e botlhokwa thata e e dirwang ke Ditlilini Tsa mo Setšhabeng Tsa go Alafa Diphologolo tsa mokgatlo wa SAVA ke go ema mekgatlo ya go tlhokomela diphologolo nokeng ka madi a go di opafatsa le go di enta mmogo le go thusa baagi ba diphologolo tsa bone di sa kgoneng go bona ditirelo tsa go alafiwa ke dingaka tsa diphologolo.

Ga jaanong jaana go na le Ditlilini di le 12 tsa mo Setšhabeng Tsa go Alafa Diphologolo (di-CVC ka Seesemane) mo nageng yotlhe. Di tlhokega fela thata mo mafelong a le mantsi mme lefelo lengwe le lengwe la baipei le makeišene mo nageng yotlhe a tlhoka thuso fela thata.

Ditlilini mo Setšhabeng Tsa go Alafa Diphologolo tsa mokgatlo wa SAVA ke:

• CVC Algoa Park	Port Elizabeth	• CVC Tshwane	Winterveld (Pretoria)
• CVC Kleinmond	Kapa Bophirima	• CVC Ebervet	Somerset West
• CVC Kloof	Greater Durban	• CVC Amanzimtoti	Amanzimtoti
• CVC Dullstroom	Lekeišene la Sakhelwe	• CVC Umalusi	Mafelo a Semorafe a KZN
• CVC Polokwane	Porofense ya Limpopo	• CVC Mashishing	Lydenburg
• CVC Wolmer	Wolmer (Pretoria)	• CVC Bitou	
• CVC Ga-Rankuwa		• CVC Greenbushes	
• CVC Overstrand			

Dingaka tsa diphologolo di dirisetsa nako ya tsone ya tiro ya seporofešenale mmogo le go dirisa madirelo a tsone le dikago tsa tsone go thusa ba ba dikobo-di-khutshwane le ba ba kileng ba bo ba tlhokile lesego ka go ba alafela diphologotswana tsa bone tsa mo gae.

Boitlhommo jo SAVA CVC e nang le jone ke go oketsa di-CVC le go dira gore di nne teng mo ditikatikweng tsothle tse dikgolo le mo ditikatikweng tse dinnye tse dingaka tsa diphologolo le baagi ba lemogileng gore go tlhokega thuso mo go tsone. Di-CVC tse di leng teng gone jaanong di a oketsega ka palo, kgwedi le kgwedi, di thusa batho ba ba oketsegileng ka diphologotswana tsa bone tsa mo gae.

Lemororo ditshenyegelo tsa konokono di duelelwa ka madi a a abilweng ke dingaka tsa poraefete tsa diphologolo, go nna le ditshenyegelo tsa go tlhoma mafelo a a tlhokegang a tiro eno mo setšhabeng mmogo le go a tlhokomela. Go duelela ditshenyegelo tsa go tsaya maeto le go reka melemo ya kalafi le didirisiwa tse dingwe go dirwa ka madi a a abiwang ke baagi le ke dikhamphani dingwe. Madi ano a ba a abang mmogo le kemonokeng e ba e newang di ka thusa dingaka tsa diphologolo tsa Aforika Borwa go dira gore lenaane leno la tlhabololo mo baaging le atlege ka botlalo le gore le dirisediwe go tlisa diphetogo mo loagong mo Aforika Borwa.

O ka ikgolaganya le Motsereganyi wa SAVA CVC kwa atereseng le kwa dinomoreng tse di latelang:

imeile: cvc@sava.co.za
Mogala 012 346 1150.
www.sars.gov.za.

SAVA-CVC ke mokgatlo o o kwadisitsweng o e seng wa porofete.
Nomore ya go kgobokanya tšhelete ke 000234NPO

Acknowledgements

The SAVVA CVC would like to thank the following persons for their valuable contributions:

Dr Colin Cameron	CEO SAVVA
Prof Cheryl McCrindle	UP-Veterinary Faculty
Dr Claude Sabeta	ARC-OVI
Mr Gert Venter	ARC-OVI
Ms Heloise Heyne	ARC-OVI
Ms Lynne Michael	Bayer (Pty) Ltd
Dr Neels du Plessis	UP-Veterinary Faculty
Dr Lesley Lunn	SPCA-Johannesburg
Prof Johannes Odendaal	Tswane University of Technology
Translation done by Peter Mekgwe of Khuluma	

Diteng

Go itshwara ga phologotswana ya gago ya mo gae le go e tlhokomela 2-12

Go tlhokomela diphologotswana tsa mo gae	2
Go fepa diphologotswana tsa mo gae	5
Go tlhokomela tebego ya dintša le dikatse	7
Go tlwaetsa ntšanyana tikologo	9
Go thibela go longwa ke ntša	11

Go thibela malwetse le mathata a mangwe a pholo 13-22

Malwetse-goboka a a tshwaetsang diphologolo (Distemper)...	13
Bokwanatlhoko e e bakang thurugo ya mala	15
Ditlhagala	18
Kankere mo dintšeng le mo dikatseng	19
Botsenwa jwa diphologolo	21

Meento 23-24

Pharologano fa gare ga moento (go thibela) le kalafi (go fodisa)...	23
Moento	24

Kalafi ya go tlosa dibokwana mo mmeleng 27-28

Dibokwana mo dikatseng le mo dintšeng	27

Go bolaya dipharasaete 29-33

Matsetse	29
Dikgofa	31
Ditampana	33

Go Di Opafatsa 36-37

Go tlosa mae a popelo le go di fagola	36

GO TLHOKOMELA DIPHLOGOTSWANA TSA MO GAE

Go a itumedisa go nna le ntša kgotsa katse e e maitseo le e e itumetseng e bile go tsalana ga gago le yone go e solegela molemo botshelo jotlehe jwa yone.

Go nna le ntša kgotsa katse ke boikarabelo mme mong wa yone o tshwanetse go ikemisetsa go bo diragatsa pele a dira tshwetso ya go e reka kgotsa go e amogela fa a e fiwa.

Pele o tliša ntšanyana kgotsa katsana mo gae

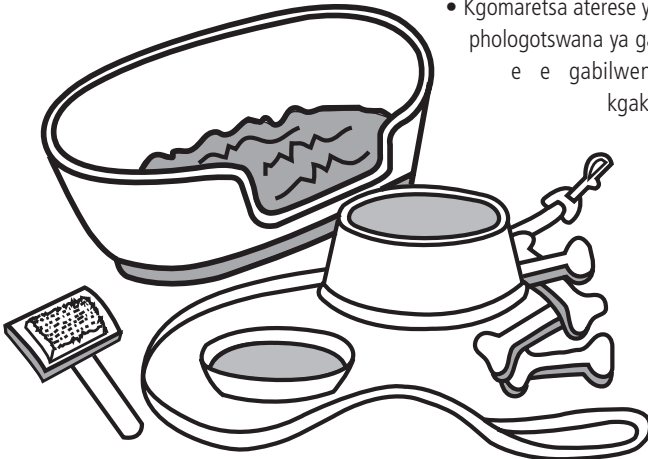
- O tla tlhoka dijo, metsi le megopo ya go tsenya dijo, keetane, boratšhe, lebanta la molala le dilo tsa go e tshamekisa.

Go e tlamela ka bonno

- O tla tshwanelwa ke go tlamela phologotswana ya gago ka lefelo le le bothitho la bonno le le senang modumo gore e se ka ya robala mo serameng le mo fulurung. E direle bolao ka lebokoso la legong mme o ale kobo e e phepa mo teng ga lone kgotsa o tsenye mosamo mo teng ga lone. Tlhomamisana gore o tlhatswa dilo tsa go ala tsa phologotswana ya gago ka metlha.

Go e tlišaola

- Kgomaretsa aterese ya gago mo lebanteng la molala la phologotswana ya gago ya mo gae kgotsa tshitswana e e gabilweng diaterese tsa gago. Kopa kgakololo mo ngakeng ya diphologolo e o dirisanang le yone ya Tlilini ya mo Setšhabeng ya go Alafa Diphologolo (CVC ka Seesemane).

Go e tsholetsa

Dintša:

Go motlhofo go tsholetsa dintšanyana. Dintša tse dikgolo thata tse di jaaka

Di-German Shepherd, di dikgolo thata go ka tsholelediwa. Fa o batla go tsholetsa ntšanyana kgotsa ntša e nnye, tsenya seatla kafa tlase ga sehuba sa ntša, mme o tshegetse maoto a yone a a kwa morago kgotsa dirope tsa yone ka lebogo kgotsa ka seatla se sengwe. Le ka motlha o se ka wa leka go tsholetsa ntšanyana ya gago kgotsa ntša e nnye ka maoto a yone a a kwa pele, ka mogatla kgotsa go e tsholetsa o e tshwara ka molala kafa morago. Fa o tshwanelwa ke go tsholetsa ntša e kgolo, e tsholetse go tswa kafa tlase, o tshageditse sehuba sa yone ka lebogo le lengwe mme ka le lengwe o tshageditse karolo ya yone ya kwa morago.

Dikatshe:

Dikatshe di le dintsi ga di rate go tsholelediwa kgotsa go tshameka le tsona motshameko o o makgwakgwa. Go na le moo, letla gore katse e nne yone e tlolelang mo diropeng tsa gago mme o ka nna wa e naya lenathwana la

sengwe fa e sena go dira jalo. Fa o batla go tshameka le yone, bofelela sengwe mo mogaleng o bo o se akaakgela kwa matlhakoreng otlhe kgotsa o kgokolose bolo fa fatshe. Fa katse e sa rate go bo o e tsholeditse e ka nna ya go loma kgotsa ya go ngapa gore o e tlogele – ka jalo go botoka go dira gore katse e dirisane sentle le wena go na le go e gatelela gore e dire se e sa batleng go se dira. Dira gore dikatsana di tlwaele go tsholelediwa go simolola fa di santse di na le dikgwedi tse 2. Katse e e tsoiseng tlhatlharuane e ka ritibadiwa ka go khurumediwa ka toulo. Ka kakaretso, dikatshe tse di nang le boboa jo bogolo di bokgwabo thata e bile ga di na mathata le go tsholelediwa fa di bapisiwa le dikatshe tse di nang le boboa jo bokhutshwane.

Go di fepa

Ntša le katse nngwe le nngwe e tshwanetse go nna le bobotlana megopo e mebedi, o mongwe e nne wa metsi mme o mongwe e nne wa go jela. Di tshwanetse go nna di ntse di na le metsi a a tsiditsana a a phepa letsatsi lotlhe.

Dintša:

- Dintšanyana tse di nang le dibeke di le 8-12 di tshwanetse go newa dijo ga nè ka letsatsi. Dintšanyana tse di nang le dikgwedi di le 3-6 di tshwanetse go newa dijo ga raro ka letsatsi. Dintšanyana tse di nang le dikgwedi di le 6-12 di tshwanetse go newa dijo ga bedi ka letsatsi. Fa ntša ya gago e na le ngwaga e le 1, gantsi go lekane go e naya dijo gangwe fela ka letsatsi, le fa go le molemo gore dintša dingwe tsona di tswewelele di newa dijo ga bedi ka letsatsi.

- Metsi: Dintša le dikatse di tshwanetse go nna le moo di ka kgonang go bona metsi a a foreshe gone ka dinako tsotlhe.

Dikatse:

Dikatse di tshwanetse go nna le moo di ka kgonang go bona dijo gone letsatsi lotlhe. Go botoka go di naya dijo mo mosong le go tlogela dijo di ntse foo gore di di je moragonyana mo tsaamong ya letsatsi.

Nna kelotlhoko gore ditshoswane di se ka tsa tlala mo godimo ga dijo tsa diphologotswana tsa gago tsa mo gae, ka gone ga di kitla di di ja.

Go di katisa

- Ruta ntša ya gago dilo tse di botlhokwa – “dula,” “sala,” “tlaya,” “rapama” le “tlogela”. Seno se tla tokafatsa botsalano jwa gago le ntša ya gago le batho ba bangwe. E gogele mo go wena ka manathwana a dijo o bo o e a naya gore e a je.
- Go batla go le thatanyana go katisa dikatse; mme o ka kgona go katisa katse ya gago go tlwaela mekgwa e e rileng ya ka gale, jaaka go itse dinako tsa go newa ga yone dijo le tsa go tshameka.

Go phepafatsa

- Boloka ntša ya gago e le mo keetaneng fa o le kwa ntle, ntle le fa e le mo lefelong le le ageletsweng ka legora. Phepafatsa leswe le le bakilweng ke ntša ya gago, ka gone seno se tla tlhomamisa gore wena le yone lo nna lo na le pholo e e siameng.
- Dikatse di tshwanetse go nna le lebokoso le di ithusetsang mo teng ga lone, (lebokoso lepe fela le le nang le santa mo teng) le le tshwanetseng go tshololwa letsatsi le letsatsi go dira gore go se ka ga nkgwa bosula mo ntlong. Fa dikatse di kgona go ithusetsa kwa ntle, go ka nna ga se ka ga tlhokega gore o e direle lebokoso leo le le nang le santa.

Go tlhokomela tebego ya yone

- O ka thusa ntša ya gago go nna e le phepa ka go e kama ka boratšhe gangwe le gape. Fa go le mogote, e tlhole letsatsi le letsatsi gore a ga e na matsetse le dikgofa. Bontsi jwa dintša ga di tlhoke go tlhapiswa gantsintsi thata mo ngwageng. Pele ga o e tlhapiswa, kama boboya jwa yone jo bo ikgolokileng le jo bo omeletseng kgotsa o bo kgaole. Tsokotsa boboa jwa yone ka kelotlhoko go tlosa sesepa sotlhe mo go jone, go seng jalo leswe le tla ngaparela sesepa se se saletseng mo go jone.
- Dikatse ga di tlhoke go tlhapiswa mme di rata thata go kamiwa letsatsi le letsatsi.

Go dira gore e itshidile mmele

- Ntša le katse nngwe le nngwe di tlhoka go itshidila mmele letsatsi le letsatsi. Tshameka le tsone mme o iphokise phefo le ntša ya gago o e golegeletse mo keetaneng.

**TSHAMEKA LE TSONE MME O IPHOKISE
PHEFO LE NTS'A YA GAGO O E GOLEGELETSE
MO KEETANENG.**

GO FEPA DIPHOLOGOTSWANA TSA MO GAE

Dintša di fepiwa go ya ka dingwaga tsa tsone tsa bogolo.

Dintša

Fa maemo a dumela, dintša di tshwanetse go nawa dijo tse di nang le dikotla tse di rekisiwang kwa mabenkeleng, segolobogolo tse setlamo sa Pet Food Industry se di letleletseng semmuso.

Ka maswabi, ba le bantsi ba rona ga re na madi a go reka dijo tseno tse di tlang di setse di siametse go jewa mme re tshwanelwa ke go naya dintša dijo tse re di apeileng mo gae. Seno se raya gore bantsi jwa dijo tse di fepiwang ka tsone ke tse di nang le bupi (papa) jo bo sa lekanang go otlala ntša ka dilo tsothe tse e di tlhokang.

Dijo tsa marapo a a sidilweng (tse gantsi go dirwang phoso ya gore ke “lerole la legong fa le sena go šagiwa”) di ka rekwa ka madi a a kwa tlase thata kwa selageng mme di tla tsenya khalesiamo mo dijong fa di tlhakantswe le papa. Mashi, fa a le teng e bile o kgona go a reka, le one a ka tsenngwa mo dijong tsa ntša, mme go bothale gore o a tlaolose go sekae (ka go a timola ka metsi) gore a se ka a dira gore ntša e “berekwe ke mala” (e nne le letshololo).

Masaledi a dijo tse di apeilweng a ka nna a nawa ntša a le osi kgotsa a tlhakantswe le papa. Gakologelwa gore dintša ga di a tshwanela go nawa nama ya koko-, nama ya kgotswana-, tlhapi- le marapo a mangwe a mannye. Ka dinako tse dingwe, selo se se berekang sentle thata ke go dira “sopo e ntsi mo pit-seng”. O e dira ka go tlhakanya masaledi otlhe a dijo le matlapi a merogo, dikgapetla tsa mae le dilo tse dingwe mo pitsemg e e nang le metsi o bo o di apaya go fitlha di butswa ka botlalo. Sopo kgotsa moro oo o ka nawa ntša ka papa kgotsa ka senkgwe se se seng foreshe – fa o sena go tlosa marapo otlhe a mannye mo go yone.

Fa e le gore o ka kgona go reka selekanyo se sennye sa dijo tsa ntša tsa dikgolokwane – o se ka wa e di naya tsothe ka gangwe fela – go na le moo, di kgao-ganye mme o neye ntša di sekae fela tsa tsone letsatsi le letsatsi.

Dintša di fepiwa go ya ka dingwaga tsa tsone tsa bogolo. Ntšanyana e santse e gola e bile e na le mpa e nnye thata, ka jalo e tlhoka go fepiwa ga 3-5 letsatsi le letsatsi, ka go newa selekanyo se sennye sa dijo nako le nako. Ntša e e godileng e ka fepiwa gangwe fela ka letsatsi, mme dintša tse dikgolo thata jaaka Di-Great Dane di tshwanetse go newa selekanyo se se tshwanang sa dijo ka dinako tsotlhe, mme se kgaogangwe ka dikarolo tse 2 letsatsi le letsatsi.

Fa ntša e ntse e gola, e tla boa gape e tlhoka go newa dijo tse dinnye ga 2-3 ka letsatsi e re ka e sa tlhole e kgona go sila dijo sentle jaaka e ne e tle e di sile. Gape e ka nna ya tswa e tsofetse kgotsa e kgolegile meno mme e tlhoka go ja dijo tse di boleta.

Go botoka go dira gore ntša ya gago e namagadi e opafadiwe – fa o dira jalo ga e kitla e tsala dintšanyana tse dingwe gape tse o tla nnang le bothata jwa go di fepa. Fa go direga gore e ime, o tla tshwanelwa ke go e fepa selekanyo seo sa dijo ga 2-3 ka nako yotlhe ya fa e sa ntse e imile le ka nako ya fa e tla bo e anyisa dintšanyana tsa yone. Dintšanyana di tla simolola go ja dijo fa di na le dibeke di le 3-4.

Tsweetswee ka metlha gakologelwa gore:

- Ntša e tshwanetse go nwa metsi a a foreshe a a phepa mo mogopong o o phepa.
- Ntša e tshwanetse go jela dijo tsa yone mo mogopong o o phepa o go sa jeleng batho mo go one.
- Dintša di tshwanetse go fepiwa di le mo seemong se se tla dirang gore di se ka tsa kgona go lwa le dintša tse dingwe, kgotsa tsa tlhaselwa ke tsone, go seng jalo e e tla di fenyang tsotlhe e tla ja dijo tsotlhe mme tse dingwe tsone di tla sala di iphotlhere fela.
- Fa o sa dire gore ntša ya gago e newe kalafi ya go e ntsha dibokwana, ga o fepe ntša mme o fela dibokwana tseo. Tsweetswee kopa kgakololo mo ngakeng ya diphologolo e o dirisanang le yone ya Tlilini ya mo Setšhabeng ya go Alafa Diphologolo (CVC ka Seesemane) .

Gakologelwa gore dintša ga di a tshwanela go newa nama ya koko-, nama ya kgotswana-, tlhapi- le marapo a mangwe a mannye.

Dikatswe

Bontsi jwa dilo tse re di buileng ka dintša di a dira le mo dikatseng kwa ntle ga tse di latelang:

- Go tshwanetse ga nna le nama mo dijong tse dikatswe di di newang – di ka nna tsa swa fa di sa newe nama. Fa katse ya gago e kgona go tsoma le go tshwara dipeba le magotlo, ga go botlhokwa go le kalo gore o e fepe ka nama, mme fa e sa kgone go tsoma, dira gore halofo ya dijo tsa yone e nne namanyana kgotsa tlhapi.
- Tota le dikatswe tse di setseng di godile di na le mpa e nnye mme di tshwanetse go newa selekanyo se sennye sa dijo makgetlo a le mmalwa mo tsamaong ya letsatsi.
- Dikatswe di “tshwenyega thata ka dilo tse di sa reng sepe” go feta dintša e bile tsone ga di je dijo tse di seng foreshe.
- Katse e tshwanetse go sirelediwa mo dintšeng fa e ja. Go botlhale gore o beye sejana sa dijo tsa yone mo fenstereng kgotsa mo lefelong le lengwe le ntša e se kitlang e kgona go utswa dijo tsa yone mo go lone.

GO TLHOKOMELA TEBEGO YA DINTŠA LE DIKATSE

Tebego ya dintša le dikatse tsotlhe e tshwanetse go tlhokomelwa ka metlha gore boboa jwa tsone bo nne bo ntse bo le bontle le go di thusa gore di lebege sentle le go ikutlwa sentle.

Go tlhokomela tebego ya tsone go akaretsa go di kama ka boratšhe, go di tlhapisisa, go di tlhatswa ditsebe le meno.

Go di tlhapisisa:

- Tlwaetsa ntšanyana ya gago go tlhapiswa fa e sa ntse e le nnye thata go ka tsholediswa motlhofo. E tlhapisise ga 3 – 4 fa gare ga dikgwedi di le 2-5 tsa bogolo jwa yone.
- Le ka motlha o se ka wa dirisa sesepa sa poere sa go tlhatswa kgotsa kumo epe fela e e ka nngang ya se ka ya e tshwara sentle.
- Ela tlhoko gore e se ka ya tsenwa ke metsi mo ditsebeng, mo matlhong kgotsa gope fela mo tlhogong.
- E phimole ka toulo ka bonako fa o sena go e tlhapisisa.

Dikatse ga di tlhoke go tlhapiswa.

Dinala:

Fa o akanya gore dinala tsa ntša ya gago di di telele thata, kopa ngaka ya diphologolo e o dirisanang le yone ya Tliliniki ya mo Setšhabeng ya go Alafa Diphologolo (CVC ka Seesemane) gore e di kgaole. Gantsi seno se tla tlhoka go dirwa mo dintšeng tse dinnye le tse dikgolo.

Dikatse di tshwanetse go tlhomelwa “pale gore di e ngape” gore di kgone go tlhokomela dinala tsa tsone. Pale ya legong le go kokoteletsweng khapete mo go lone e tla thuso mo go seno.

Go di kama ka boratšhe:

Dintša le dikatse di rata go kamiwa ka boratšhe letsatsi le letsatsi. Seno se tla nonotsha kamano ya gago le tsone e bile gape go tla boloka boboa jwa tsone bo le mo boemong jo bo siameng. Eno gape ke nako ya go tlhomamisa gore ga di na matsetse kgotsa dikgofa.

Ditsebe:

Ditsebe tsa tsone di tshwanetse go phepafadiwa mo teng ka letsela le le bongola. O se ka wa dirisa dilo dipe tse dingwe mo teng ga ditsebe. Tlosa dikgofa ka go di kgoma-kgoma ka letsela le le kolobeditsweng ka Surgical spirits kgotsa le le kolobeditsweng ka Methylated spirits.

Meno:

Go gotlha meno a tsone ka boratšhe jo bo siameng le ka metsi fela go tla tlhomamisa gore dibaketeria tsa meno di se ka tsa pakelela mo go one.

**NAKO YOTLHE E O E DIRISETSANG
GO TLHOKOMELA TEBEGO YA YONE
E TLA DIRA GORE O NNE LE NAKO
E NTSI KA MO GO LEKANENG O NA
LE PHOLOGOTSWANA YA GAGO.**

GO TLWAETSA NTŠANYANA TIKOLOGO

**Gore dintšanyana di gole sentle mo maikutlong,
di tshwanetse go tlwaela maemo a a farologaneng.**

Di tshwanetse go kopana le batho ba le bantsi ba mefuta e e farologaneng: banna, basadi, bana, batho ba ba mo phensheneng, batho ba ba rwalang digalase, di tla tlwaela maemo ano botoka fa e le a a farologaneng. Gape di tla tshwanelwa ke go tlwaela medumo ya mefuta e e farologaneng ya mo ntlong le medumo ya kwa mebileng: Mo godimo ga moo, di tla tshwanelwa ke go kopana le dintša tse dingwe le diphologotswana tse dingwe tsa mo gae tse di jaaka dikatse le dikoko.

Ntšanyana e e sa tlwaediweng maemo a tikologo e tla nna le mathata moragonyana mo botshelong. Fa e ka iphitlhela e le mo tikologong e e sa e itseng e bo e tshoga, se e se dirang fela ka tlhago ke go iphemela. Seno se ka nna sa dira gore e nne bogale le go loma batho kgotsa diphologotswana tse dingwe tsa mo gae.

Maele a go tlwaetsa ntšanyana ya gago tikologo.

- **Simolola fa e na le dibeke di ka nna 6-7.** Eno ke nako ya fa e godile ka mo go lekaneng go ka tsewa mo go mmaayone.
- Dira gore ntšanyana ya gago e kopane le bobotlana boemo bo le bongwe jo boshaka beke, mme tlhomamisa gore le ka motlha ntšanyana ga e mo kotsing mme o nne o ntse o na le yone ka dinako tsotlhe.
- Fa ntšanyana e lebege e tshogile, o se ka wa suta fa o leng gone go fitlha e ritibala mme morago ga moo o e akgole.
- **Fa e na le dibeke di le 8:** Iphokise phefo le ntšanyana ya gago mo nageng e e nang le tlhaga e e bolelee jo bo mo magareng. E rotloetse gore e fete mo godimo ga dilo tse dinnye tse di fa pele ga yone mme o e akgole.
- **Fa e na le dibeke di le 9:** Iphokise phefo le yone gape, mme mo nakong eno e nne mo sekgweng. Tlhaga e nne e telelenyana go feta ya maloba le dilo tse e fetang mo godimo ga tsone e nne tse dikgolwane. O ka nna wa dira gore e kgabaganye molatswananyana wa metsi le ditlhatshana tse di kitlaneng tse di tsosang modumo fa e tsamaya mo godimo ga tsone. Gakologelwa go e rotloetsa le go e akgola fa e ntse e tsamaya.
- **Fa e na le dibeke di le 10:** Iphokise phefo le yone gape mme mo nakong eno e nne mosepele o o boimanyana go gaisa wa maloba. Nako le nako, iphitlha gore e se ka ya go bona, mme fa e simolola go go batla, e akgole. Fa e sa go batle, e latlhelele lejenyana le lennye o bo o e bitsa go tswa mo o iphitlhileng gone. Seno se tla e ruta gore e nne e ntse e go bona le gore e se ka ya tloga fa go wena.

- **Fa e na le dibeke di le 11:** Tsamaye o ye go thuma le yone. E tshware mme o tsene ka yone mo metsing, e kgoromeletse ka bonolo fa losing mme o kope mongwe yo o fa losing gore a e rotloetse go tsena mo metsing. O se ka wa e lathela mo teng ga one. Fa e tswa mo metsing, e phimole mme o ye gae. Dira gore e se ka ya sitwa.
- **Fa e na le dibeke di le 12:** Tsaya loeto go ya kwa polaseng; Dira gore e bone dikgomo, dipitse le sengwe le sengwe fela se o ka fitlhelang se le teng koo. Mo nakong eno, nna o e golegeletse mo keetaneng e sireletsegile mo diphologolong tse dingwe mme o e letle go di atamela gaufi ka mo go lekaneng gore e di dupe.
- **Fa e na le dibeke di le 13:** E golegelele mo keetaneng o bo o ya le yone toropong. E tsamaisa mo mmileng o mogolo. Dira gore e bone dikoloi le dilori le go utlwa medumo ya tsone, le gore e fete batho ba le bantsi ba ba fetang. Seno e tshwanetse e nne go iphokisa phefo ga nako e khutshwane fela go go tsayang metsotso e e sa feteng 10. Gakologelwa go e rotloetsa thata le go e akgolela go itshwara ga yone sentle.
- **Fa e na le dibeke di le 14:** Tsamaya le yone go ya kwa lefelong le batho ka bantsi ba kopaneng kwa go lone le go nang le bana ba le bantsi mo go lone. Sekolo sa poraemari se bana kwa go sone ba letlwang go ema le go e tshwaratshwara.

- **Fa e na le dibeke di le 15:** Tsamaya le yone gape go ya kwa toropong.
- **Fa e na le dibeke di le 16:** Mo nakong eno, o tla bo o setse o e rutile selo se se botlhokwa go di gaisa tsotlhe, gore o tla nna o ntse o na le yone botshelo jotlhe jwa yone, o e thusa gore e kgone go tsewelela pele ka botshelo jwa yone. Gakologelwa go boloka ntšanyana ya gago e babalesegile ka dinako tsotlhe.
- **Fa e na le dibeke di le 17 – 21:** Eno ke nako e e sa siamang ya go dira gore ntšanyana ya gago e nne le setere se, go tsaya maeto kgotsa go iphitlhela e le mo boemong bope jo bo e tshosetsang. Mo nakong eno, gantsi e bontsha go tshoga thata. Eno e tshwanetse go nna nako ya yone ya tshisibalo.

TLHOMAMISA GORE O IPHA NAKO E NTSINYANA O NA LE NTŠANYANA YA GAGO LETSATSİ LE LETSATSİ!

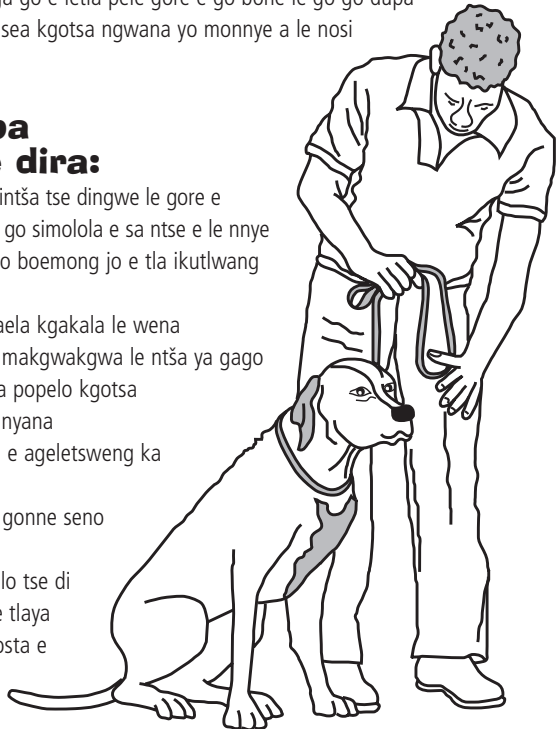
GO THIBELA GO LONGWA KE NTŠA

Maele a le mmalwa ke ano a bana le bagolo ba ka a dirisang go fokotsa kotsi ya go ka longwa ke ntša.

- Le ka motlha o se ka wa atamela ntša e o sa e tlwaelang
- Fa ntša e o sa e tlwaelang e go atamela, ema fela o se ka wa suta
- O se ka wa sia fa o tshaba ntša le gone o se ka wa goa fa o le gaufi le yone
- Fa ntša e le gaufi le go go kgomogela, leka go baya sengwe fa gare ga gago le yone jaaka baesekele kgotsa beke ya sekolo ya dibuka
- Fa ntša e go digela fa fatshe, ikhutaganye, ipipe sefathlego mme o robale fela o sa tshikinyege
- O se ka wa leba ntša ka tlhamalalo mo matlhong
- O se ka wa tshwenya ntša fa e robetse, fa e ja, kgotsa fa e tlhokometse dintšanyana tsa yone
- O se ka wa tshameka le ntša kwantle ga go e letla pele gore e go bone le go go dupa
- Bagolo ga ba a tshwanela go tlogela lesea kgotsa ngwana yo monnye a le nosi le phologotswana epe ya mo gae.

Se beng ba dintša ba tshwanetseng go se dira:

- Letla ntša ya gago gore e tshameke le dintša tse dingwe le gore e phuthologe fa e na le batho ba bangwe go simolola e sa ntse e le nnye
- O se ka wa tlogela ntša ya gago e le mo boemong jo e tla ikutlwang e tshosediswa mo go jone
- O se ka wa letla ntša ya gago go tsamaela kgakala le wena
- O se ka wa tshameka metshameko e e makgwakgwa le ntša ya gago
- Dira gore ntša ya gago e ntshiwe mae a popelo kgotsa e fagolwe gore e se ka ya nna le dintšanyana
- Boloka ntša ya gago e le mo jarateng e e ageletsweng ka legora fa e se mo ntlong.
- O se ka wa golegelela ntša ya gago ka gonne seno se ka nna sa dira gore e nne bogale
- Katisetsa ntša ya gago go ikobela ditaelo tse di motlhofo fela tse di jaaka dula, sala, le tlaya
- Kopa thuso fa ntša ya gago e lwala kgosta e gobetse, go gobala kgotsa go lwala go dira gore e rate go loma

Fa o lomilwe ke ntša:

- Senka thuso ya kalafi ka bonako
- Fokotsa go dutla madi mme o tlhape fa e go lomileng gone ka sesepa le metsi
- Bega go longwa ga gago ke ntša kwa tliiniking ya pholo ya puso kgotsa kwa mapodiseng
- Naya mapodise tlhaloso ya ntša ka botlalo, gore go ne go direga eng fa e tla go loma, le leina la mong wa ntša fa o le itse

**O SE KA WA TSHWENYA NTŠA FA E ROBOTSE,
FA E JA, KGOTSA FA E TLHOKOMETSE
DINTŠANYANA TSA YONE**

MALWETSE-GOBOKA A A TSHWAETSANG DIPHLOGOLO (DISTEMPER)

Malwetse-goboka a a tshwaetsang diphologolo ke malwetse a diphologolo di a tshelanang mme gantsi a a bolaya, a baka mathata a go hema, go tlalelwa mo maleng e bile a baka mathata a methapo ya mmele.

Malwetse-goboka a a tshwaetsang diphologolo a bakwa ke eng?

Bokwanathoko ya Malwetse-Goboka a a Tshwaetsang Dintša (Canine Distemper Virus) e baka bolwetse. Ke bokwanathoko e e amanang le bokwanathoko ya mmokwane mo bathong le ya bolwetse jo bo tshwarang dikgomo jwa letshoroma, mathata a go hema le go tswa diso mo mometsong (Rinderpest).

Malwetse-goboka a a tshwaetsang diphologolo a ka tsena ntša ya me jang?

Ntša ya gago e ka tsenwa ke Malwetse-Goboka a a Tshwaetsang Diphologolo kwantle ga gore e kgomane ka tlhamalalo le ntša e nngwe e e lwalang. Bokwanathoko ya one e anama fela jaaka ya mokgotlhwane le mofikela. Dijo tse ntša ya gago e di jang, go tlhabiwa loma lwa moento kgotsa dipilisi tsa go tlosa dibokwana mo go yone tse e di newang ke ngaka ya diphologolo GA DI KA KE tsa tsena ntša ya gago malwetse-goboka a a tshwaetsang diphologolo.

Ke tla itse jang gore a ntša ya me e na le malwetse-goboka a a tshwaetsang diphologolo?

Fa ntša e sena go tshwaediwa ke bokwanathoko eno, e tla tshwarwa ke letshoroma mo malatsing a le 3-6. Morago ga moo ntša e ka nna ya lebega e le botoka mme e tla tshwarwa ke letshoroma le lengwe gape malatsi a le mmalwa moragonyana, mme mo nakong eno e tla bo gape e na le matshwao a mokgotlhwane le mofikela. Go tshologa mamina le dikeledi mo matlhong, go otsela le go sa je ke matshwao a a tlwaelegileng thata a bolwetse jono fa bo sa ntse bo simolola. E ka nna ya tlhatsa, ya nna le letshololo le go gotlhola fa e sena go nna le matshwao a ntsha. Moragonyana ntša e tla bo e nna le bothata jwa methapo ya mmele, jaaka go karalala, go tloa ga mesifa segolobogolo ya tlhogo le ya sefatlhego, go sa dirisane mmogo ga methapo ya mmele le go koafala ga ntša.

Go Gotlhola ga Dintša le go tshwarwa ke mofikela ga Dikatse go na le matshwao a a tshwanang le ano.

Ke tshwanetse go dira eng fa ntša ya me e na le malwetse-goboka a a tshwaetsang diphologolo?

Fa o belaela gore ntša ya gago e na le malwetse-goboka a a tshwaetsang diphologolo, dira gore e se ka ya kopana le dintša tse dingwe mme o e ise kwa ngakeng ya diphologolo ka bonako joo o ka kgonang ka jone.

A malwetse-goboka a a tshwaetsang diphologolo a ka kgona go alafiwa?

Malwetse-goboka a a tshwaetsang diphologolo ga a na kalafi. Ntša ya gago e ka newa dibolaaditwatsi go fokotsa matshwao a bolwetse, mme ga di kitla di e fodisa. 50% ya dintša tse di tshwarwang ke malwetse-goboka a a tshwaetsang diphologolo e tla bolawa ke one. 50% e nngwe e tla nna le bothata jwa methapo ya mmele, ke ka sewelo fela nngwe ya tsone e ka falolang loso fa ngaka ya diphologolo e e naya kalafi e e tshwanetseng.

Ntša e bolawa ke bolwetse jono mo dibekeng di le 2 go ya go dikgwedi di le 3 go simolola ka nako ya go tshwaetsega ga yone.

Ke ka sireletsa ntša ya me jang gore e se ka ya tsenwa ke malwetse-goboka a a tshwaetsang diphologolo?

Tsela e le nngwe fela ya go thibela bolwetse jo bo maswe le jo bo bolayang jono ke go dira gore ntša ya gago e entiwe ke ngaka ya diphologolo. Dintšanyana le dintša tse di tsofetseng di tshabelwa thata ke bolwetse jono. Ntšanyana ya gago e ka entiwa go simolola fa e tshwara dibeke di le 6, mme e bo e tlhabiwa loma o gape morago ga kgwedi mme morago ga moo, e bo e entiwa ngwaga le ngwaga.

Fa o belaela gore ntša ya gago e na le malwetse-goboka a a tshwaetsang diphologolo, dira gore e se ka ya kopana le dintša tse dingwe mme o e ise kwa ngakeng ya diphologolo ka bonako joo o ka kgonang ka jone.

BOKWANATLHOKO E E BAKANG THURUGO YA MALA

Bokwanatlhoko e e bakang thurugo ya mala mo dintšeng ke bothata jo bo masisi le jo bo anamang thata mo e leng gore bo bolaya dintšanyana le dintša di le dintsi tse di godileng. Ke bolwetse jo bo sa ntseng bo le bosha mme bo ne jwa lemogiwa la ntlha ka 1978. Le mororo matshwao a jone a konokono e le go tlhatsa le go nna le letshololo, gape bo ka gobatsa mothapo wa pelo mo dintšanyaneng tse dinnye thata le tse di iseng di tsalwe.

Go tla jang gore ntša e tshwaediwe ke bokwanatlhoko e e bakang thurugo ya mala?

Dintšanyana le dintša tse di godileng gantsi di tshwaediwa ke bokwanatlhoko eno fa di dupa mantle a ntša e e tshwaetsegileng. Mo godimo ga gore bokwanatlhoko eno e bo e le teng mo mantleng, ntša e ka kgona go e anamisetsa mo mafelong otlhe ka boboa jwa yone le ka dinao tsa yone, kgotsa e ka anamisiwa ka megopo e di nwelang mo go yone. Ditlhako le diaparao tsa batho le tsone di ka anamisa bokwanatlhoko eno.

Ke dintša dife tse di leng mo kotsing ya go tshwaediwa ke bokwanatlhoko eno?

Dintša tsotlhe di mo kotsing, mme dintšanyana tse di nang le dikgwedi tse di kafa tlase ga di le nnè gantsi ke tsone tse di tshwaetsegang thata mme go di alafa ga go motlhofo e bile go ja madi a mantsi tota.

Matshwao a bolwetse jono ke afe?

Dintša di ka nna tsa lebege di se matlhagatlhaga, di sulafalelwa ke dijo, di na le letshoroma, di ka tlhatsa le go nna le letshololo le legolo. Dintša di le dintsi ga di nne le matshwao ano otlhe mme go tlhatsa seedi se se senang mmala se se phokang lefulo le le bebegang jaaka mathe, gantsi ke sone sesupo sa ntlha sa bolwetse jono. Go berekega mala thata (letshololo) a a ntshang mantle a mmala o o letobo kgotsa a a nang le madi le go tlhatsa phelelela, go dira gore e felelwe ke metsi ka bonako mo mmeleng. Bolwetse jono bo tla gola ka lobelo mme e ka nna ya swa mo malatsing a le mabedi morago ga gore e tshwarwe ke bolwetse jono.

Bokwanatlhoko e e bakang thurugo ya mala e lemogiwa jang?

Ikgolaganye le ngaka ya diphologolo ya Tlilini ya mo Setšhabeng ya go Alafa Diphologolo (CVC ka Seesemane) ka bonako fa o belaela gore ntša ya gago e na le bokwanatlhoko e e bakang thurugo ya mala. Ngaka ya diphologolo e o dirisanang le yone e ka kgona go lemoga bokwanatlhoko eno e e bakang thurugo ya mala, ka go dira ditlathobho tsa kalafi (go e tlhatlhoba ka botlalo) le go dira diteko mo mantleng a ntša le mo mading a yone.

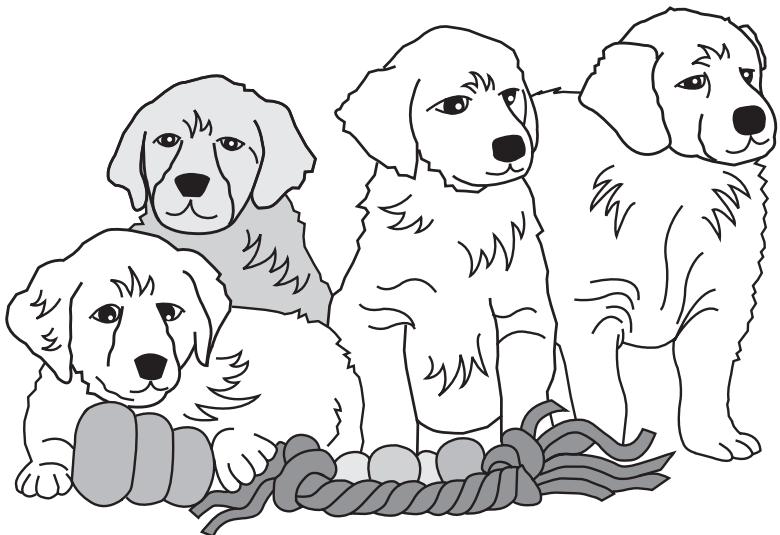
A bokwanatlhoko e e bakang thurugo ya mala e ka kgona go alafiwa?

Ga go na kalafi ya go bolaya bokwanatlhoko eno fa e sena go tshwaetsa ntša. Ngaka ya diphologolo e tla alafa matswao a bolwetse le go e tlhaba loma o lwa diedi tse di nang le sodiamo le phothasiamo ka tlhamalalo mo teng ga ditshika tsa yone.

Selekanyo sa go falola loso ga tsone se se kana kang?

Fa e simolotse go alafiwa ka bonako, gantsi ngaka ya diphologolo e ka kgona go sireletsa botshelo jwa ntša. Mme kgonego ya go falola loso e nnye thata mo dintšeng le mo dintšanyaneng tse di sa entiwang.

Dintša tsoitlhe di mo kotsing, mme dintšanyana tse di nang le dikgwedi tse di kafa tlase ga di le nne gantsi ke tsone tse di tshwaetsegang thata

A bokwanatlhoko e e bakang thurugo ya mala e ka kgona go thibelwa?

Bokwanatlhoko e e bakang thurugo ya mala mo dintšeng e ka thibelwa ka go e entelwa ka tsela e e tshwanetseng. Dintšanyana di tshwanetse go entiwa fa di na le dibeke di le 8, 12 le 16 mme morago ga moo di entiwe gangwe ka ngwaga. Moento ono ke moento o o lwantshang malwetse a a farologaneng o o newang dintšanyana le dintša tse di setseng di godile.

A bokwanatlhoko e e bakang thurugo ya mala e ka tsenya pholo ya gago kgotsa ya katse ya gago mo kotsing?

Ga go na bosupi jwa seo ga jaanong jaana jwa gore bokwanatlhoko eno e e bakang thurugo ya mala e ka fetela mo dikatseng le mo bathong.

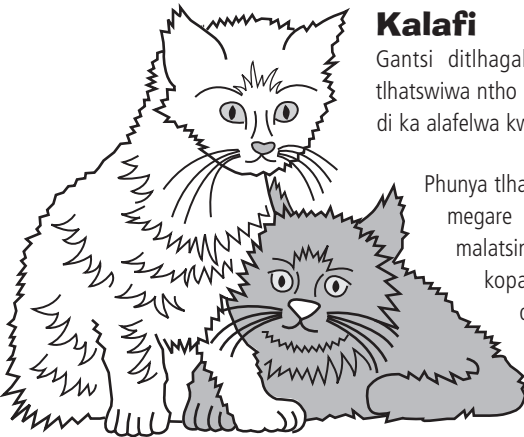
DITLHAGALA

'Go tswa ditlhagala ke bothata jo gantsi dikatse di nngang le jone.

Ntho e e bakilweng ke go longwa ke katse gantsi le yone e fetoga go nna tlhagala. Lengwe la mabaka a seno e ka tswa e le gore katse e ile ya phunya letlalo fa e ne e ngapa kgotsa e loma mme seno sa baka kgobalo kafa tlase ga letlalo, e e tshwaetsegang fa ntho e nnye e e kafa tlase ga letlalo e setse e fodile.

Matshwao a ditlhagala tseno a bonwa jang?

Tlhagala ke go tshwaetsega ga thišu kafa tlase ga letlalo. Fa mmele o leka go lwantsha go tshwaetsega gono, o dira gore go nne le legogo le le omeletseng la ntho go dikologa lefelo le le tshwaetsegileng o bo o dira gore le tlale ka disele tse di tshweu tsa madi. Disele tse ditshweu tseno tsa madi le dibaketeria kgotsa megare e e bakileng go tshwaetsega, di bidiwa boladu. Lefelo le le tshwaetsegileng leno le a ruruga le bo le nna botlhoko. Fa tlhagala eno e phunyega kgotsa e bulega, o tla bona go tswa seedi se se nang le madi go dikologa ntho eno.

Kalafi

Gantsi ditlhagala di alafiwa ka go phungwa go bo go tlhatswiwa ntho ka tsela e e tshwanetseng. Dithagala tse dinnye di ka alafelwa kwa gae.

Phunya tlhagala, e tlhatswe sentle ka seedi se se bolayang megare mme o boloke ntho e ntse e le phepa mo malatsing a a latelang. Fa ntho e sa fole, tsweetswee kopa thuso mo ngakeng ya diphologolo e o dirisanang le yone ya Tiliniki ya mo Setšhabeng ya go Alafa Diphologolo (CVC ka Seesemane) mme e tla alafa ntho eno ka molemo wa kalafi o o bolayang ditwatsi.

Go botoka gore ka dinako tsotlhe o ise ditlhagala tse dikgolo kwa ngakeng ya diphologolo ya CVC. Ditlhagala dingwe ga di alafege fa go dirisiwa molemo wa kalafi o o bolayang ditwatsi mme ngaka ya diphologolo e o dirisanang le yone e ka nna ya tshwanelwa ke go kopa thuso ya laboratori gore e dirise mofuta wa baketeria e e bakang tlhagala eno, le go batla molemo wa kalafi o o bolayang ditwatsi le go fodisa ntho eno.

KANKERE MO DINTŠENG LE MO DIKATSENG

Kankere ke go gola go go sa laolesegeng ga disele tse di sa tlwaelegang mo mmeleng kgotsa mo teng ga one. Kankere e ka nna e e seng kotsi (e e sa bakeng loso) kgotsa e ka nna e e kotsi (e e bakang loso). Kankere e rata go tshwara thata diphologotswana tsa mo gae mme dintša di tshwarwa thata ke kankere go gaisa dikatse.

Ke tla itse jang gore phologotswana ya me ya mo gae e na le kankere?

Matshwao a a tlwaelegileng thata ke ano a kankere mo diphologotswaneng tsa mo gae:

- Gantsi kankere e bonwa mo dintšeng le mo dikatseng tse di tsofetseng.
- Go ruruga go go swa tlwaelegang gongwe le gongwe fela mo mmeleng go go nnang lobaka lo lo leele kgotsa go go rurugelang pele kgotsa go tswa diso tse di fa foleng

Matshwao a a latelang ke a a ka nnang a bonwa fa phologotswana ya mo gae e na le kankere, mme gape ke matshwao a malwetse a mangwe a mantsi a a farologaneng:

- Go fokotsega ga boima jwa mmele
- Go sulafalelwa ke dijo
- Go tswa madi kgotsa go tswa seedi sengwe ka phatlha epe fela ya mmele
- Go nna le bothata jwa go ja kgotsa jwa go kometsa
- Go sa nne matlhaagathaga kgotsa go felelwa ke nonofo
- Go fetsa lobaka lo lo leele e sa kgone go tsamaya sentle kgotsa e gagametse methapo ya mmele
- Go nna le bothata jwa go hema, jwa go rota kgotsa jwa go kaka

Dikankere di le dintsi di lemogiwa ka go tsaya thišunyana e nnye ya tlhagala (biopsy) go ya go netefatsa gore a e na le disele tsa kankere le gore a ke e e bakang loso kgotsa e e sa bakeng loso.

A kankere e ka kgona go thibelwa?

Ga go itsiwe gore ke eng se se bakang bontsi jwa dikankere mme seo se dira gore go se ka ga nna

motlhofo go di thibela. Go lemoga kankere go sa le gale le go e alafa ke ditsela tse di molemo go di gaisa tsa go alafa kankere mo diphologotswaneng tsa mo gae.

Go opafatsa ntša e namagadi pele e tsogelwa ke maikutlo a go batla go kotana le e tonanyana lekgetlho la ntlha go ka thibela go tshwarwa ga yone ke kankere ya mabele e e tshwarang dintša. Kankere ya dikgeleswa tsa peo (testicles) le ya prostate e ka thibelwa ka go fagola dintša tse di tonanyana go sa le gale (fa di na le dikgwedi di le 6).

Kankere ya letlalo e ka thibelwa ka go dira gore dintša tse ditshweu le dikatse tse ditshweu di se ka tsa nna thata mo letsatsing fa gare ga ura ya bo 10 mo mosong le ya bo 3 mo tshokologong kgotsa ka go di tshasa setlolo se se seng bothole mo letlalong la tsone le le senang boboa jo bontsi la mpa, la nko le la ditsebe letsatsi le letsatsi.

Mefuta ya kankere e e tshwarang thata diphologotswana tsa mo gae

- **Ditlhagala mo letlalong** - - - - di tswa thata dintša tse di godileng, kankere ya letlalo e tlhaga thata mo dikarolong tse di tshweu tsa letlalo, tse di nang le boboa jo bonnye thata kgotsa tse go sa goleng boboa mo go tsone.
- **Mabele** - - - - - halofo ya ditlhagala tse di tswang mabele a dintša le go feta 85% ya tse di tswang dikatse di ka di bakela loso.
- **Lymphoma** - - - - - go ruruga thata (go fitlha go saese ya lee la koko kgotsa (Kankere ya dikgeleswa tsa mmele) ga kgeleswa e le nngwe kgotsa di le dintsi mo mmeleng.
- **Ya Marapo** - - - - - E tshwara thata dintša tse dikgolo
- **Ditlhagala mo mpeng** - - - - di tswa thata dintša le dikatse
- **Ya dikgeleswa tsa peo** - - - - e tshwara thata dintša mme dikatse tsone ka sewelo fela
- **Kankere ya madi e e tshwarang dikatse** - - - - dikatse di kgona go e tshelana mme e ka itlhagisa jaaka kankere ya mefuta e e farologaneng

Kankere e alafiwa jang?

Dikankere dingwe di ka alafiwa ka go di sega. Dikalafi tse dingwe tsa kankere e ka nna tse di turang thata tse di tlhokang go dirwa ke ngaka ya tsone e e kgethegileng. Mofuta mongwe le mongwe wa kankere o tlhoka go alafiwa ka tsela e e farologanang le ya tse dingwe, go ya ka gore ke ya mofuta ofe. Kopa kgakololo e e tla go solegelang molemo mo ngakeng ya diphologolo e o dirisanang le yone ya Tlilini ya mo Setšhabeng ya go Alafa Diphologolo (CVC ka Seesemane).

A kankere e ka kgona go fodisiwa?

Dikankere dingwe di ka fodisiwa ka go di sega. Go na le kgonego e ntsi ya gore di ka fola fa di segwa di sa ntse di le dinnye. Seno se ikaegile thata ka mofuta wa kankere. Bontsi jwa dintša le dikatse di ka thusiwa go ya bokgakaleng jo bo rileng ka go newa kalafi e e tshwanetseng.

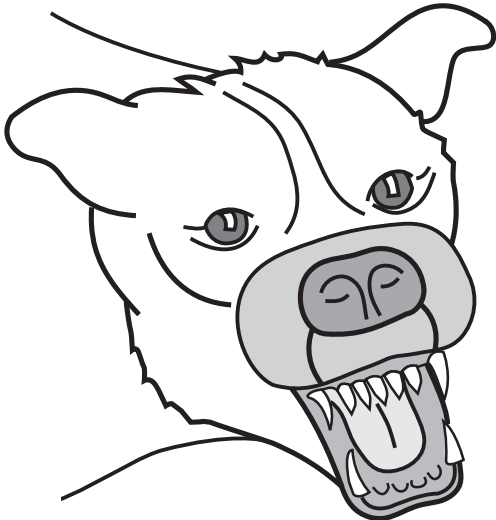
BOTSENWA JWA DIPHLOGOLO

Botsenwa jwa diphologolo ke bolwetse jo dintša le dikatse di ka tsenwang ke jone ka go longwa ke phologolo e nngwe e e tshwaeditsweng ke jone jaaka dintša, dikatse, di-mongoose, diphokojwe le diphologolo tse dingwe tsa naga.

Go simolola fela mo e lomilweng gone, bokwanatlhoko ya bolwetse jono e simolola go tsamaya le methapo ya mmele go fitlha e goroga kwa dikgelesweng tsa mathe tse e anamisiwang go tswa mo go tsone ka go kgwa mathe kgotsa ka mathe a phologolo e e tshwaeditsweng ke yone. Bokwanatlhoko eno e baka loso fa e sena go goroga kwa bobokong. **BATHO BA KA TSENWA KE BOTSENWA JWA DIPHLOGOLO KA TSELA E E TSHWANANG.**

Matshwao a bolwetse jono mo diphologolong.

Dintša le dikatse di nna bogale thata le go tlhasela kwantle ga matshwao ape a a bontshang gore di tllile go tlhasela. Dintša di elela mathe mo molomong, di a bokolela, di loma dintshi mo phefong le fa tota di seyo, di ebela thata, di ja mmu le ditlhokwa, di a tlhatsa e bile ga di kgone go kometsa. Di tsamaya ka bothata go fitlha di swa mohama di bo di swa. Diphologolo tsa naga le tsone di fetola mokgwa o di itshwarang ka one, di nna bokgwabo mme gantsi di bonwa gaufi le matlo a batho.

Fa go ka direga gore o longwe ke phologolo e o belaelang gore e na le bolwetse jono, tsweetswee senka thuso ya kalafi ka bonako kgotsa senka kgakololo go Rabies Hotline 0823526879.

Ke tshwanetse go dira eng?

O se ka wa tshwara, kgotsa wa atamela dintša le dikatse tseo. Tsamaela kgakala le diphologolo dipe tsa naga tse di sa sieng fa di go bona e bile di lebege di lwala. Fa o bona phologolo e itshwere ka mokgwa o o sa tlwaelegang, mme o belaela gore e na le botsenwa kwa diphologolo, itsise mapodisi ka bonako mme one a tla dira dipatlisiso mme morago ga moo, a tla e bolaya fa go tlhokega, fa a sena go netefatsa gore tota e na le botsenwa jwa diphologolo. Fa go ka direga gore o longwe ke phologolo e o belaelang gore e na le bolwetse jono, tsweetswee senka thuso ya kalafi ka bonako kgotsa senka kgakololo go Rabies Hotline 0823526879.

Nka sireletsa jang ntša kgotsa katse ya me gore e se ka ya nna le Botsenwa jwa Diphologolo?

Go botlhokwa thata gore ntša kgotsa katse ya gago e entelwe Botsenwa jwa Diphologolo. Fa ntšanyana ya gago kgotsa katsana e sena go tshwara dibeke di le 12, e tshwanetse go newa moento wa ntlha kgatlhanong le botsenwa jwa diphologolo. Morago ga moo e tshwanetse go newa moento wa bobedi mo dikgweding di le 9 morago ga moento wa ntlha. E bo e newa moento ngwaga le ngwaga morago ga moo, wa go thusa tsamaiso-itshireletso ya mmele wa yone go lwa le botsenwa jwa diphologolo.

**BOTSENWA JWA DIPHOLOGOLO GA
BO NA KALAFI!**

PHAROLOGANO FA GARE GA MOENTO (GO THIBELA) LE KALAFI (GO FODISA)

Meento le dikalafi di dirwa ke ngaka ya diphologolo ka go di tihaba lomao. Go botlhokwa go itse pharologano fa gare ga moento le kalafi.

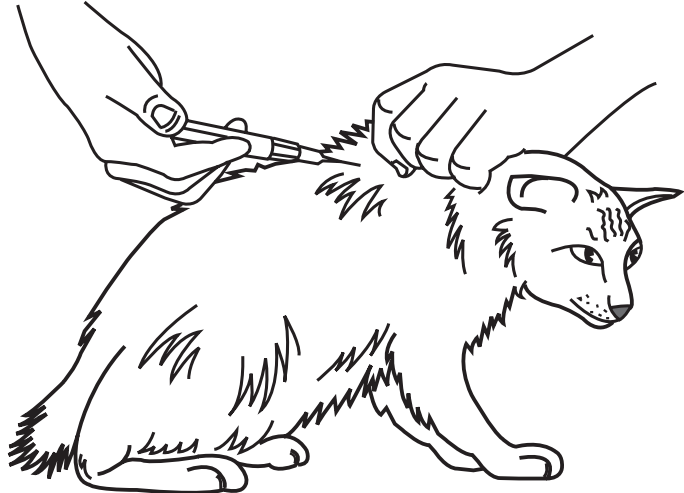
MOENTO ke eng?

Meento e thibela diphologolo gore di se ka tsa lwala.

Go tshwanetse ga entiwa fela diphologolo tse di sa lwaleng.

Fa ntša kgotsa katse e entiwa, e newa selekanyo se sennyane sa mogare o o koafaditsweng. Morago ga moo mmele wa tsone o tla bo o tlhagisa dilwantsha-twatsi (masole) gore di lwantshe bolwetse joo. Fa go ka direga gore phologolo e nne mo kotsing ya go ka tsenwa ke bolwetse joo mo isagweng, dilwantsha-twatsi di tla bolaya mogare oo pele o lwatsa phologolo.

Moento ga o kgone go fodisa phologolo e e setseng e lwala.

KALAFI ke eng?

Kalafi e newa diphologolo tse di setseng di lwala. Di newa dilwantsha-twatsi fa di tshwaeditswe ke dibaketeria (megare), mme di newa dipilisi tsa go tlosa dibokwana mo mmeleng fa di na le dibokwana. Go tla tshitshingwa gore di tshelwe tipi fa di na le matsetse, dikgofa le ditampana.

MOENTO

Meento ke dikumo tsa pholo, tse di tlhagisiwang mo dilaborating tse di nonotshang tsamaiso-itshireletso ya mmele wa phologotswana ya gago ya o gae go itwela kgatlanong le ditshwaetso tsa mo isagweng.

Ke eng se o tshwanetseng go se itse ka moento?

Meento e sireletsa diphologotswana tsa gago tsa mo gae gore di se ka tsa tsenwa ke malwetse a le mantsi a a tshwaetsang fela thata jaaka jwa botsenwa jwa diphologolo, malwetse-goboka a a tshwaetsang diphologolo (distemper), mofikela wa dikatse le malwetse a mangwe a a farologaneng. Moento ga o kitla o fodisa phologotswana e e setseng e lwala. Go tshwanetse ga entiwa fela diphologotswana tse di nang le pholo e e siameng.

Meento ke eng?

Meento ke dikumo tsa pholo, tse di tlhagisiwang mo dilaborating tse di nonotshang tsamaiso-itshireletso ya mmele wa phologotswana ya gago ya mo gae go itwela kgatlanong le ditshwaetso tsa mo isagweng. Meento eno e tlhabiwa ke ngaka ya diphologolo kgotsa mooki wa diphologolo.

A meento eno e ka baka mathata ape a pholo?

Le fa diphologotswana tsa mo gae di tsibogela meento eno sentle, dingwe tsa tsone di ka nna tsa nna le letshoroma le go sulafalelwa ke dijo. Maemo ano ga se a a masisi e bile ke a lobakanyana fela. Go sa ente diphologotswana tsa gago tsa mo gae go tla di tlogela di le mo seemong sa go tshabelwa ke malwetse a a bolayang a a neng a ka kgona go thibelwa.

A dintšanyana le dikatsana di tshwanetse go entiwa?

Dintšanyana tse dinnye thata le dikatsana ke tsone tse di tshabelwang thata ke malwetse. Seno se direga segolobogolo fa tsamaiso-itshireletso ya mmele wa tsone e di e boneng mo mashing a mmaatsone e ntse e koafala ka iketlo.

Ke tshwanetse go entela phologotswana ya me ya mo gae malwetse afe?

Go na le meento ya malwetse a a tshwarang thata dintša le dikatse.

- DINTŠA:**
- Malwetse-goboka a a tshwaetsang diphologolo
 - Go Gotlhola ga Dintša
 - Botsenwa jwa Diphologolo
 - Bokwanatlhoko e e bakang thurugo ya mala

- DIKATSE:**
- Mohemo o o tsosang modumo
 - Thurugo ya mala
 - Bokwanatlhoko e e Koafatsang Tsamaiso-Itshireletso ya Mmele wa Dikatse (Feline Aids)
 - Kankere ya Madi mo Dikatseng
 - Botsenwa jwa Diphologolo

Thulaganyo e e botlhokwa ya go di enta;

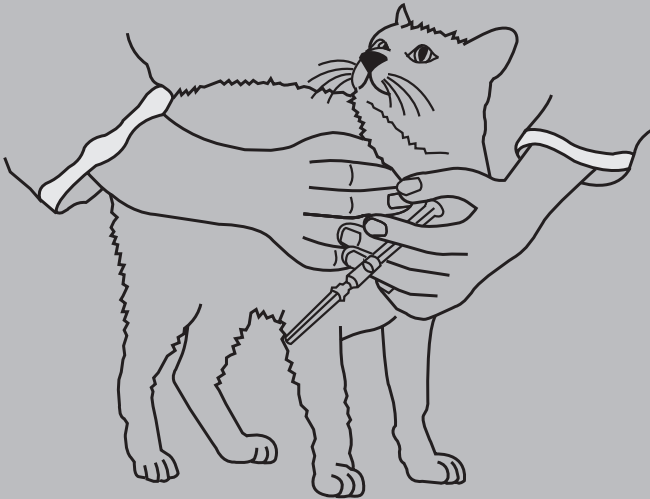
Fa e na le dibeke di le 6: Moento wa 1

Fa e na le dibeke di le 12: Moento wa bo 2 +
wa botsenwa jwa diphologolo

Fa e na le dibeke di le 16: Moento wa bo 3

Morago ga moo, e tshwanetse go newa moento ngwaga le ngwaga
wa go thusa tsamaiso-itshireletso ya mmele.

E tshwanetse go newa moento wa bobedi wa botsenwa jwa
diphologolo mo dikgweding di le 9 morago ga wa ntlha.

DIBOKWANA MO DIKATSENG LE MO DINTŠENG

Dibokwana (e leng menogana, menyonyo le dimphe) gantsi di fitlhelwa mo dintšeng le mo dikatseng e bile di ka tthagisetša le batho kotsi.

Go tla jang gore dintša le dikatse di nne le dibokwana?

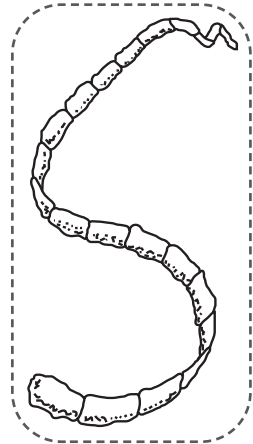
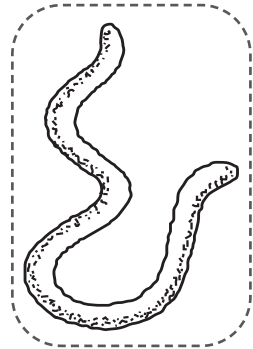
Dibokwana kgotsa dipharasaete tsa mo teng ga mmele di ka tseno mo mmeleng wa diphologotswana tsa mo gae fa di:

- ja mmu kgotsa di nwa metsi a a kgotletsweng
- ja matsete a a tshwaetsegileng a a tla dirang gore di tsenwe ke dimphe
- ka kgolu (placenta) e e tsenang mo dintšanyaneng go tswa mo go maatsone pele di tsalwa
- ka mashi a dikatsana le dintšanyana tse di santseng di anya, di a anyang go tswa mo go mmaatsone
- ka go ja mo matlakaleng kgotsa ka go tsoma
- ja dirwe tse di tala tsa kafa teng ga mmele, tse di ka tswang di kekelo dimphe

Ke tla itse jang gore phologotswana ya me ya mo gae e na le dibokwana?

Ke ka sewelo fela diphologotswana tsa mo gae di fetisetsang dibokwana kwa go tse dingwe, mme le fa gone di kgona go dira jalo, o tla di bona sewelo fela. Matshwao a gore phologotswana ya mo gae e na le dibokwana e ka nna lengwe la a a latelang:

- Mantle a a tletseng madi
- Go sulafalelwa ke dijo
- Go tlhela madi (go timpala ga mmala wa marinini le dintha tsa matlho)
- Letshololo
- Go fokotsega ga boima jwa mmele
- Go sa gole sentle
- Go nna le mpa e kgolo e e lepeletseng
- Go gotlhola
- Go sa bone ka leitlho le le lengwe kgotsa oomabedi
- Bolwetse jwa seebana

Dimphe di tswa le boloko (mantle) mme di bonala sentle mo mantleng kgotsa go dikologa sebono sa phologolo. Dibokwana tseno di lebega jaaka dithoro tsa raese.

A go nna le diboko ga diphlogotswana tsa mo gae go kotsi?

Go nna le dibokwana tse dintsi go ka baka thurugo ya mala e e tla dirang gore e nne le letshololo le le ka nngang la nna le madi le seedi se se nyerologang. Dibokwana dingwe di gopa madi, mme seno se dira gore phologotswana e felelwe ke madi e bo e nna bokoa tota le go swa. Palo e e boitshegang ya dibokwana e ka dira gore mala a thibane mme seno se ka bolaya phologolo. Kotsi e nngwe kaga dibokwana ke gore di ka fetisiwa go tswa go ntša kgotsa katse go ya kwa bathong. Dibokwana di le dintsi di ka baka mathata a a masisi a pholo le mo bathong.

Nka itshireletsa jang?

- Ka metlha tlhapa diatla fa o sena go tshwara kgotsa go tshameka le diphlogotswana tsa gago tsa mo gae.
- Le ka motlha o se ka wa letla ntša kgotsa katse go latswa sefatlhego sa gago.
- Agelela ditshingwana tsa merogo ka legora go thibela dintša kgotsa dikatse gore di se ka tsa ntshetsa mantle a tsone mo go tsone.
- Tlhatswa merogo yotlhe thata pele o e ja
- Le ka motlha o se ka wa tlhakanela didirisiwa tse go jewang ka tsone le diphlogotswana tsa mo gae.
- Le ka motlha o se ka wa naya diphlogotswana tsa gago tsa mo gae dirwe tse di tala tsa kafa teng ga mmele – tlhomamisa gore di budule sentle
- Ka metlha, naya diphlogotswana tsa gago le ba lelapa la gago molemo wa kalafi wa go tlosa dibokwana mo mmeleng.

Ke ka alafela ntša kgotsa katse ya me dibokwana jang?

Ntša kgotsa katse nngwe le nngwe e e godileng e tshwanetse go newa molemo o o tlosang dibokwana mo mmeleng dikgwedi dingwe le dingwe tse 3-4 mme dintšanyana le dikatsana tsone dikgwedi dingwe le dingwe tse tharo. Seno se tshwanetse go dirwa ka go dirisana mmogo le Tlilini ya mo Setšhabeng ya go Alafa Diphologolo kgotsa le ngaka ya diphologolo.

Gape go botlhokwa thata gore maloko a lelapa a newe molemo wa kalafi wa go tlosa dibokwana mo mmeleng bobotlana gabedi ka ngwaga – bua le ngaka ya gago kgotsa rakhemisi ka gone.

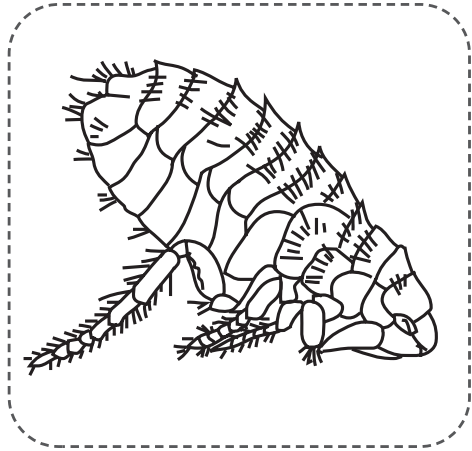
MATSETSE

Selo se segolo se se bakang mathata a letlalo mo dintšeng le mo dikatseng ke matsetse fela a a tlwaelegileng. Matsetse a ka di tshwenya ngwaga otlhe ka dinako tsa fa maemo a bosa e le a a bothitho kgotsa fa diphologotswana tsa mo gae e le tse di nngang mo ntlong.

Ke tla itse jang gore a ntša kgotsa katse ya me e na le matsetse?

Go ka lemogiwa gore phologotswana ya gago ya mo gae e na le matsetse fa go ka fitlhelwa e na le matsetse a magolo, "leswe" la matsetse ano kgotsa mae a one mo letlalong. Lefelo le gantsi o tla fitlhelang phologotswana ya gago ya mo gae e na le matsetse mo go lone ke mo mpeng le mo dikarolong tse di kafa teng tsa dirope.

Matsetse a magolo a na le saese e nnye, e e ka lekanang le tlhogwana ya phini e bile ga a na diphuka. A tsamaya ka lobelo e bile a kgona go tlolela kgakala thata. Maoto a tsone a a kwa morago a a nonofileng a dira gore a kgone go tlola go tswa mo phologotswaneng e nngwe go ya kwa go e nngwe kgotsa le e leng go tlolela mo bathong. "Leswe" la matsetse tota ke mantle a one mme a lebege jaaka maronthonyana a pepere a a kgatshegetseng mo godimo ga letlalo. Fa o a baya mo godimo ga toulo e e metsi ya pampiri, a tla lebege jaaka maronthonyana a masesanyane a madi.

Mae a matsetse a lebege jaaka dikarolwana tse dinnye thata tsa motlhaba o mosweu. Letsetse le kgona go wetsa modikologo otlhe wa botshelo jwa lone mo malatsing a le lesome le bonè fela. Fa o ka fitlhela sengwe sa dilo tseno mo ntšeng kgotsa mo katseng ya gago, ke nako ya gore o simolole go lwantsha disenyi tseno.

A matsetse a kotsi?

Bontsi jwa dintša le dikatse tse di longwang ke matsetse di tla babelwa, mme dintša le dikatse dingwe di ka nna tsa nna le aleji e e maswe thata ya letlalo e e bidiwang bolwetse jwa letlalo jwa selemo. Gape, matsetse a rwele dimphe (di-tapeworm) tse di tsenang dintša le dikatse. Diphologotswana tsa gago tsa mo gae di tsenwa ke dimphe ka go loma matsetse a a tshwaeditsweng ke dimphe tseno.

Nka tlosa jang matsetse mo phologotswaneng ya me ya mo gae?

Gore o kgone go lwantsha matsetse ka katlego, o tla tshwanelwa ke go kgaosetsa modikologo wa botshelo jwa ditshenekegi tseno tse dinnye tsa mmala o o khunou. Matsetse a a godileng a o a bonang mo phologotswaneng ya gago ya mo gae a emela peresente e le nngwe fela ya matsetse otlhe a a leng teng mo go yone. 99% e nngwe ya one gantsi ke ya mae a one a a sa bonaleng le matsetse a mannye a a sa ntseng a gola a a nnang mo mebetsheng ya gago, mo difenitšhareng, mo dilong tsa go ala tse ntša kgotsa katse e robadiwang mo go tsone, kgotsa a a kwa ntle.

Go na le dikumo tse di jaaka dishampu tsa go tlosa matsetse, ditipi, diseporei le dipoere kwa suphamaketeng. Tlhomamisa gore o di dirisa mo diphologotswaneng tsothle tse o nang le tsone mo gae. Fa e le gore bontsi jwa one bo a boitshega, o ka nna wa tshwanelwa ke go tlasela ntlo ya gago mmogo le jarata. Botsa ngaka ya diphologolo ya Tlilini ya mo Setšhabeng ya go Alafa Diphologolo (CVC ka Seesemane) gore dikumo tse di ka atlegang go di gaisa tsothle le tse di seng kotsi ke dife.

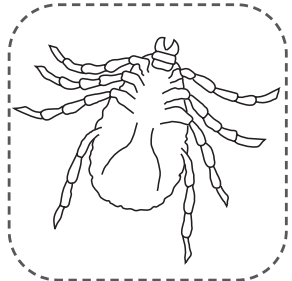
GORE O KGONE GO LWANTSHA MATSETSE KA KATLEGO, O TLA TSHWANELWA KE GO KGAOSETSA MODIKOLOGO WA BOTSHELO JWA DITSHENEKEGI TSENO TSE DINNYE TSA MMALA O O KHUNOU.

DIKGOFA

Gantsi go fitlhelwa mefuta e mebedi ya dikgofa mo diphologotswaneng tsa rona tsa mo gae, kgofa e e serolwana ya dintša le kgofa e e fitlhelwang mo mafelong a go tlhokomelwang diphogotswana tsa mo gae kwa go one.

Dintša kgotsa dikatse di ka nna tsa tsenwa ke dikgofa tse di godileng tse di serolwana fa di ntse di tsena-tsenwa mo sekgweng le go ebela mo nageng, ka gone dikgofa tsa mofuta ono tse di iseng di gole (tse dinnye) di nna mo dipebeng le mo magotlong (mo dikokoning) a a nnang mo nageng. Dikgofa tse di fitlhelwang mo mafelong a go tlhokomelwang diphogotswana tsa mo gae kwa go one gantsi di fitlhelwa mo teng le kafa ntle ga dikago mme go fitlhelwa mefuta yotlhe ya tsone mo diphologotswaneng tsa rona tsa mo gae. Ga se gantsi dikatse di fitlhelwang di na le dikgofa. Dikgofa di gopa madi mo phologotswaneng ya gago ya mo gae mme di kgona go anamisetsa malwetse kwa diphologotswaneng tse dingwe le mo bathong. Go nna tshesane ga tšupu e e tsamaisang santlhoko (letshoroma le le bakwang ke dikgofa) ke bolwetse jo bo tshwarang thata dintša mme bo ka bolaya diphogotswana tsa rona tsa mo gae. Mmala wa marinini a diphogotswana tse di tshwaeditsweng ke bolwetse jono o a timpala, ga di tlhole di nna matlhagathaga e bile di sulafalelwa ke dijo.

Ke tla itse jang gore ntša ya me e na le dikgofa?

Gantsi dikgofa di fitlhelwa mo molaleng wa ntša, mo ditsebeng, mo nama e menegileng gone fa gare ga maoto le mmele wa yone, le fa gare ga menwana ya maoto. Dikatsa di ka nna tsa nna le dikgofa mo molaleng wa tsone kgotsa mo sefatlhegong.

Kalafi

Dikgofa di tshwanetse go tloswa ka go di kgoma-kgoma ka letsela le le kolobeditsweng ka Di-Surgical spirit kgotsa Di-Methylated spirit - di tla ikwela fela ka botsone mo metsotsong e e ka nnang 10. Dikgofa tse di mo ditsebeng di ka bolawa ka go tshela morothodi a se kae a Frontline mo tsebeng,

kgotsa ka go di tshela poere ya dintša kgotsa karbadus. Fa ntša e na le dikgofa di le dintsi mo ditsebeng e bile e kgotlhokgotsha tlhogo thata, e tshwanetse go isiwa kwa ngakeng ya diphologolo.

Nna kelotlhoko gore o se ka wa kgoma seedi se se tswang mo dikgofeng ka gonne se ka nna sa bo se rwele malwetse.

DIKGOFA DI KA BOLAWA KA GO TSHELA NTŠA YA GAGO TIPI KGWEDI LE KGWEDI FA GO LE SELEMO LE FA GO NA LE MAPELO A DI TSHELWANG TIPI KWA GO ONE MARIGA KWA TLILINIKING YA NI SETŠHABENG YA GO ALAFA DIPHOLOGOLO.

**GO BOTLHOKWA GORE O BOLOKE DILO TSA GO ALA BOLAO
JWA DIPHOLOGOTSWANA TSA GAGO DI LE PHEPA**

DITAMPANA

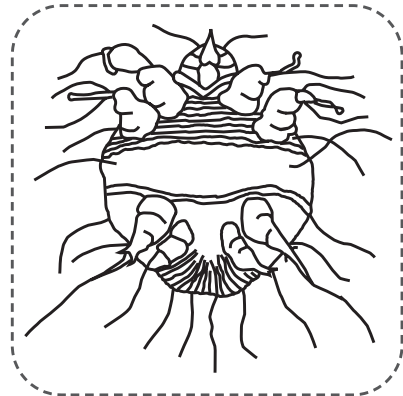
Diphologotswana tsa rona tsa mo gae di ka nna tsa nna le ditampana tsa mefuta e le mmalwa.

DITAMPANA TSA MO DITSEBENG

Ditampana tsa mo ditsebeng di fitlhelwa thata mo dikatsanengng le mo dintšanyaneng. Di rata go nna mo teng ga mosele wa tsebe le go dikologa tsebe. Ditampana tseno di dinnye thata mme di ka kgona go bonwa sentle fela ka matlho. Phologotswana ya gago ya mo gae e ka tsenwa ke ditampana ka go kgomana le phologotswana e nngwe e e nang le tsone kgotsa go kgoma dilo tsa go ala tse e robalang ka tsone.

Ke tla itse jang gore ntša kgotsa katse ya me e na le ditampana tsa mo ditsebeng?

Ditampana tsa mo ditsebeng di ka dira gore mosele wa tsebe o tlhotlhone thata. Matshwao a go nna le ditampana mo ditsebeng ke go kgotlhokgotsha tlhogo ya yone phelelela le go ingapa ditsebe. Ntša kgotsa katse e ka ingapa go fitlha e tswa diso tse di tswang madi go dikologa ditsebe. Gantsi go tla tswa seedi se se khunou kgotsa se sentsho, se se nkgang bosula.

Kalafi

Ditsebe tsa yone di tshwanetse go phepafadiwa ka tlhogwana ya letseta e e mo setokong se sennye e e innweng mo parafining e bo e newa molemo wa kalafi. Botsa ngaka ya diphologolo e o dirisanang le yone ya Tliliniki ya mo Setšhabeng ya go Alafa Diphologolo (CVC ka Seesemane).

DITAMPANA TSE DI BAKANG BOLWETSE JWA LETLALO

Ditampana tse di bakang bolwetse jwa letlalo di baka go sipoga ga letlalo mme bothata jono bo ama dintša tsa dingwaga tsotlhe ka nako epe fela ya ngwaga. Ditampana tseno di bonala thata mo go

tsone fa mariga a ela go fela. Ditampana di rata thata dikarolo tsa mmele tse di senang boboa jo bontsi mme di ka simolola mo mpeng, fa mogatla o simololang gone kgotsa mo tlhogong le mo molomong wa ntša. Ditampana tse di bakang bolwetse jwa letlalo di epa karolo e e fa godimo ya letlalo la ntša mme seno se dira gore e babelwe fela thata. Ditampana di dinnye thata me di kgona go bonwa fela ka maekerosekopo.

Ke tla itse jang gore a ntša ya me e na le ditampana tse di bakang bolwetse jwa letlalo?

Matshwao a bolwetse jwa letlalo a akaretsa go tlhotlhorega boboa, go swatoga letlalo le go tswa legogo le le serolwana mo letlalong. Letlalo le ka tshwaetsega ka ntlha ya go tlhotlhonelewa thata. Batho ba ba kgomang ntša e e tshwaetsegileng ba ka nna ba swatoga letlalo mme ba tshwanetse go ya go bona ngaka ya kalafi.

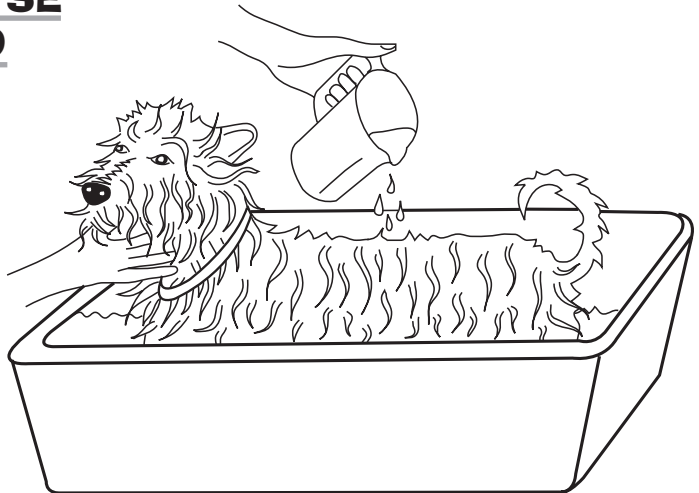
Kalafi

Phologotswana e tshwanetse go newa molemo wa kalafi wa go bolaya ditampana tse di bakang bolwetse jwa letlalo le kalafi e nngwe gape ya go okobatsa go tlhotlhona ga letlalo. Botsa ngaka ya diphologolo e o dirisanang le yone ya Tlilini ya mo Setšhabeng ya go Alafa Diphologolo (CVC ka Seesemane).

DITAMPANA TSE DI NNANGMO MODING WA MORIRI

Ke ditampana tse di bakang bolwetse jwa letlalo tse di fitlhelwang thata mo dintšeng. Fa di le kafa tlase ga mmaekerosekopo, ditampana tseno di dinnye thata mme di lebega jaaka dise-kerete (dibokwana). Gantsi di nna di le setlhotswana mo dikgelesweng tsa letlalo kgotsa mo meding ya moriri

ya dintša tse di nang le pholo e e siameng. Seno se ka tsosa mathata fa e le gore ntša e a lwala, ga e fepiwe sentle, e na le seterese, e lebeletse go tsala kgotsa e anyisa dintšanyana. Dintša tse dinnye, tse di kafa tlase ga dikgwedi di le 12-18 le tsone di nna le ditampana motlhofo fela.

Ke tla itse jang gore ntša ya me e na le ditampana tse di nnang mo moding wa moriri?

Ditampana tseno di ka nna teng mo ntšeng ya mofuta ope fela, mme go amega thata tse di nang le boboa jo bo khutshwane. Ntša ga e babelwe thata. Ntša e nna le dipadi tsa go tlhothorega boboa; mme gantsi seno se simolola mo sefatlhegong, segolobogolo go dikologa matlho. Fa bothata jono bo etegetse mme go amegile karolo e kgolo ya mmele, letlalo le aparelwa ke seedi se se mafura se se nkgang bosula thata, mme ntša e simolola go babelwa le go tswa boswata.

Kalafi

Go tshwanetse ga alafiwa se se bakang bothata jono. Boboa jwa ntša bo tshwanetse go beolwa morago ga moo ntša e bo e tlhapiswa ka shampu e e kgethegileng. Ntša e tshwanetse go newa molemo wa kalafi o o bolayang ditampana tseno tse di bakang bolwetse jwa letlalo le kalafi e nngwe gape ya go okobatsa go tlhohlhona ga letlalo. Go botlhokwa thata gore o kope ngaka e o dirisanang le yone ya diphologolo ya Tliliniki ya mo Setšhabeng ya go Alafa Diphologolo (CVC ka Seesemane) gore e alafe ntša ya gago.

**DITAMPANA DI KA BOLAWA KA GO TSELA NTŠA YA
GAGO TIPI KGWEDI LE KGWEDI FA GO LE SELEMO
LE FA GO NA LE MAFELO A GO DI TSELA TIPI
MARIGA KWA TLILINIKING YA MO SETŠHABENG
YA GO ALAFA DIPHOLOGOLO.**

GO TLOSA MAE A POPELO LE GO DI FAGOLA (GO DI OPAFATSA)

Go tlosa mae a popelo le go fagola dintša le dikatse ke eng? Ke karo ya go ntsha dirwe tsa tsalo tsa dintša kgotsa tsa dikatse.

Ke ka ntlha yang fa go tlhokega gore e dirwe?

Ngwaga le ngwaga, go bolawa diketekete tsa dintša le dikatse tse di tsetsweng go sa lebelelwa, go akaretsa le dintšanyana le dikatsana go sa tlhokege. Dikgang tse di monate ke gore mongwe le mongwe yo o nang le phologotswana ya mo gae a ka thibela seno gore se se ka sa direga. Fa o dira gore ntša kgotsa katse ya gago e opafadiwe ka karo, o tla bo o diragatsa seabe sa gago sa go dira gore go se ka ga tsalwa dintšanyana le dikatsana go sa lebelelwa mme o tla tokafatsa pholo le boleng jwa botshelo jwa phologotswana ya gago.

Mesola ya go di tlosa mae a popelo le go di fagola ke efe?

Dikaro tseno ka bobedi di felela ka gore diphologotswana tseno di nne le pholo e e siameng lobaka lo lo leele, di thibela go tsalwa ga tsone ka bontsi go sa lebelelwa e bile go thibela mathata a tsela e di itshwarang ka yone e e amanang le go tsogelwa ke maikutlo a go batla go kotana le tse dingwe.

Fa o dira gore ntša kgotsa katse ya gago e opafadiwe ka karo, o tla bo o diragatsa seabe sa gago sa go dira gore go se ka ga tsalwa dintšanyana le dikatsana go sa lebelelwa

Mesola e phologotswana ya gago e namagadi e tla nnang le yone

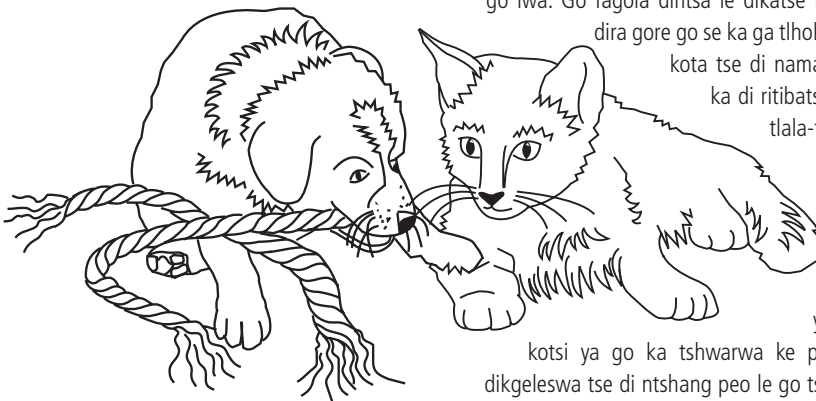
Mo e ka nnang dikgwedi dingwe le dingwe di le thataro, dintša tse di namagadi di "tsogelwa ke maikutlo a go batla go kotana le tse dingwe" go ikaegile ka gore ke ntša ya mofuta ofe. Modikologo wa ntša wa go tsogelwa ke maikutlo ano o ka tshwarelela lobaka lwa malatsi a le 21 lo ka lone ntša e tla tlogelang marothodi a madi mo ntlong le go tlhorega, e nna bogale le go tsamaya e batla molekane.

Dikatse tse di namagadi tsona di tsogelwa ke maikutlo ano dibeke dingwe le dingwe tse 2 ka setlha sa tsona sa go kotana go fitlha di ima. Mo setlheng seno, di ka nna tsa nna le mokgwa wa go rata go lela gangwe le gape le go rotela mo di sa tshwanelang go rotela gone.

Dintša tse di namagadi le dikatse di solegelwa molemo ke go ntshiwa mae a popelo, e leng karo e e fokotsang modikologo wa tsone wa go tsogelwa ke maikutlo a go batla go kotana le tse dingwe mme gantsi seno se fokotsa tselo e e sa siamang e di itshwarang ka yone e e ka nnang ya gaka mong wa yone, yo kwa bofelong a ka nnang a dira tshwetso ya gore a e ise kwa lefelong le go tlhokomelwang diphologotswana tsa mo gae kwa go lone kgotsa gore e bolawe. Go ntsha mae a popelo mo dintšeng tse di namagadi go sa le gale go thusa go di sireletsa gore di se ka tsa nna le mathata a a masisi a pholo moragonyana mo botshelong a a jaaka go tshwaetsega ga mosele o moroto o tswang ka one le go nna le kankere ya dikgeleswa tsa mabele (tse di ntshang mashi).

Mesola e phologotswana ya gago e tonanyana e tla nnang le yone

Fa di setse di godile (fa di na le dikgwedi di le 6-9) dintša tse di tonanyana le dikatse tse di tonanyana di ka kgona go imisa e namagadi. Ga go na pelaelo gore dintša le dikatse tse di tonanyana di tllile go simolola go "itshhegela" mafelo a tsone a bonno ka go kgatsha moroto wa tsone o o nang le monkgo o o bogale mo fenitšhareng ya gago, mo digareteneng, le mo e batlang e nna gongwe le gongwe fela mo ntlong. Gape, fa diphologotswana tse di tonanyana di ka bona sebaka, di ka leka go thoba mo gae go ya go batla molekane. Dintša tse di batlanang le tse di namagadi tse di tsogetsweng ke maikutlo a go batla go kotana le tse dingwe di ka nna bogale tota e bile di ka ikgobatsa le go gobatsa batho ka

go lwa. Go fagola dintša le dikatse tse di tonanyana go dira gore go se ka ga tlhokega gore di batle go kota tse di namagadi e bile seno se ka di ritibatsa gore di tlogele go tlala-tlala le naga mme di itulele fela mo gae. Go fagola ntša ya gago e tonanyana gape go toka-fatsa pholo ya yone ka go fokotsa kotsi ya go ka tshwarwa ke prostate, kankere ya dikgeleswa tse di ntshang peo le go tshwaetsega.

Dingwaga tse di siameng sentle tsa go ntsha mae a popelo kgotsa go fagola phologotswana ya me ke dife?

Ntša kgotsa katse e ka opafadiwa ka karo go sa kgathalasege dingwaga tsa yone.

A karo eno e tla ama kgono ya phologotswana ya me ya go ithuta kgotsa a phologotswana ya me e tla nona thata?

Karo eno ga e ame ka gope kgono ya go ithuta, ya go tshameka, ya go bereka kgotsa ya go tsoma ya phologotswana ya gago. Karo eno ga e kitla e nontsha phologotswana ya gago.